

УДК 373.5.091.26:911(075.3)

Науменко С.О.

Naumenko S.

ТЕСТОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПІДРУЧНИКАХ ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ 6 КЛАСУ

TEST EVALUATION TECHNOLOGIES OF PUPILS' GEOGRAPHICAL COMPETENCE IN GEOGRAPHY BOOKS FOR GRADE 6

У статті представлено тестові технології оцінювання географічної компетентності учнів, що містяться у чинних підручниках географії для 6 класу, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання у загальноосвітніх навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році. Подано їх кількісно-якісний аналіз за типами і видами та за когнітивними рівнями; наведено приклади тестових завдань з їх короткою характеристикою. З'ясовано, що у чинних підручниках географії для 6 класу тестові технології на оцінювання географічної компетентності учнів представлені відкритими тестовими завданнями рівня «застосування» у кількості від 20% до 25% від загальної кількості тестових завдань підручника. Серед цих завдань є географічні задачі та завдання-роботи з планом і картами.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, географічна компетентність, тестові технології, тестові завдання, оцінювання географічної компетентності учнів, відкриті тестові завдання, тестові завдання рівня «застосування», географічна задача, завдання-роботи з планом і картами.

З 1 вересня 2013 р. (2013/2014 н.р.) у 5 класах загальноосвітніх навчальних закладів України (в основній ланці освіти) розпочалося навчання за програмами (2013 р.), розробленими на основі положень нового Державного стандарту базової й повної загальної середньої освіти (2011 р.), що ґрунтується на засадах компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід – це спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності [3]. Компетентнісний підхід передбачає активну участь учнів у процесі навчання: у здобуванні знань, умінь, досвіду, що можуть цілісно застосовуватись на практиці.

Географічна компетентність – одна з освітніх предметних компетентностей. Вона формується на уроках географії і являє собою застосування географічної інформації та географічних знань, умінь і навичок у практичній діяльності й у повсякденному житті.

Географію як навчальний предмет учні починають вивчати з 6 класу.

З 1 вересня 2014 р. 6 класи загальноосвітніх навчальних закладів розпочали навчання за підручниками, виданими у 2014 р. і створеними за новими навчальними програмами (2013 р.). Тобто, зміст підручників для 6 класу має бути зорієнтований на формування й оцінювання компетентностей учнів.

Застосування компетентнісного підходу в освіті висвітлено у працях Н. Бібік, І. Зимньої, В. Краєвського, О. Локшиної, О. Овчарук, І. Підласого, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського, С. Шишова та ін. Формування географічної компетентності в учнів представлено у роботах Т. Гільберг, Л. Жалсабон, Л. Паламарчук, Г. Хасанової, Л. Хлань, П. Щербаня та ін. Тестові технології, зокрема, зміст поняття, види і типи тестів, методика створення тестів та опрацювання й оцінювання результатів тестування висвітлено в працях В. Аванесова, О. Адаменко, Т. Баєвої, С. Бекасової, Н. Гронлунда, Н. Єфремової, Л. Кухар, В. Леонського, Г. Леонської, Н. Самилкиної, В. Сергієнка, Л. Паращенко, В. Чистякової, Л. Ярощук та ін. Праць, присвячених оцінюванню географічної компетентності учнів, досі не було.

Мета статті – представити тестові технології оцінювання географічної компетентності учнів, що містяться у чинних підручниках географії для 6 класу.

Згідно із Додатком до листа Міністерства освіти і науки України (далі – МОН України) «Про організацію навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі» (№ 1/9-343 від 01.07.2014 р.) на уроках географії у 6 класі МОН України рекомендує використовувати такі три підручники:

- Бойко В. М. Географія : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В.М. Бойко, С.В. Міхелі. – Харків : СИЦІЯ, 2014. – 256 с.;
- Гільберг Т. Г. Географія : підруч. для 6 кл. загальноосвітн. навч. закл. / Т.Г. Гільберг, Л.Б. Паламарчук. – К. : Грамота, 2014. – 240 с.;
- Пестушко В. Ю. Географія : підруч. для 6-го кл. загальноосвітн. навч. закл. / В.Ю. Пестушко, Г.Ш. Уварова. – К. : Генеза, 2014. – 256 с. [4, с. 91].

Аналіз цих підручників географії для 6 класу показав, що вони містять тестові технології на оцінювання географічної компетентності учнів. Ці технології представлені відкритими тестовими завданнями рівня «застосування» і містяться у рубриках: «Запитання і завдання» (після кожного параграфу) і «Тематичний контроль. (Запитання і завдання для самоконтролю навчальних досягнень)» (після розділів) [1]; «Запитання та завдання» (після кожного параграфу) [2]; «Прочитали – перевірте себе!» (після кожного параграфу) і «Перевіримо себе (підсумковий контроль знань та вмінь)» (після розділів) [5]).

(Завдання відкритого типу – це завдання, в яких учень формулює відповідь самостійно. У завданнях когнітивного рівня «застосування» учень демонструє уміння використовувати вивчений матеріал у конкретних умовах і нових ситуаціях, у тому числі уміння застосувати правила, методи тощо).

Узагалі в чинних підручниках географії для 6 класу загальна кількість тестових завдань варіюється від 395 [2] до 528 [5] (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл тестових завдань у підручниках географії для 6 класу

Види і типи тестових завдань	Підручники				
	Бойко В.М. Географія : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В.М. Бойко, С.В. Міхелі. – Харків : СИЦІЯ, 2014. – 256 с.		Гільберг Т.Г. Географія : підруч. для 6 кл. загальноосвітн. навч. закл. / Т.Г. Гільберг, Л.Б. Паламарчук. – К. : Грамота, 2014. – 240 с.		Пестушко В.Ю. Географія : підруч. для 6-го кл. загальноосвітн. навч. закл. / В.Ю. Пестушко, Г.Ш. Уварова. – К. : Генеза, 2014. – 256 с.
	Після параграфів	Після розділів	Після параграфів	Після параграфів	Після розділів
Загальна кількість тестових завдань*	325	79	395	488	40
з яких:					
1) за типами і видами:					
а) відкритих завдань	325	29	395	488	2
у т.ч. географічних задач;	11	1	3	3	2
робіт з планом і картами;	33	1	63	47	-
б) закритих завдань	-	50	-	-	38
2) за когнітивними рівнями:					
- завдань на «знання»;	83	13	159	122	14
- завдань на «розуміння»;	172	48	157	244	24
- завдань на «застосування».	85	21	80	122	2

* У таблиці загальна кількість тестових завдань не дорівнює загальній кількості завдань за когнітивними рівнями, адже деякі завдання складаються із кількох завдань, які відносяться до різних когнітивних рівнів.

При цьому, відкриті тестові завдання, що розташовані переважно після параграфів, становлять від 88% [1] до 100% [2] завдань підручника (див. рис. 1, табл. 1).

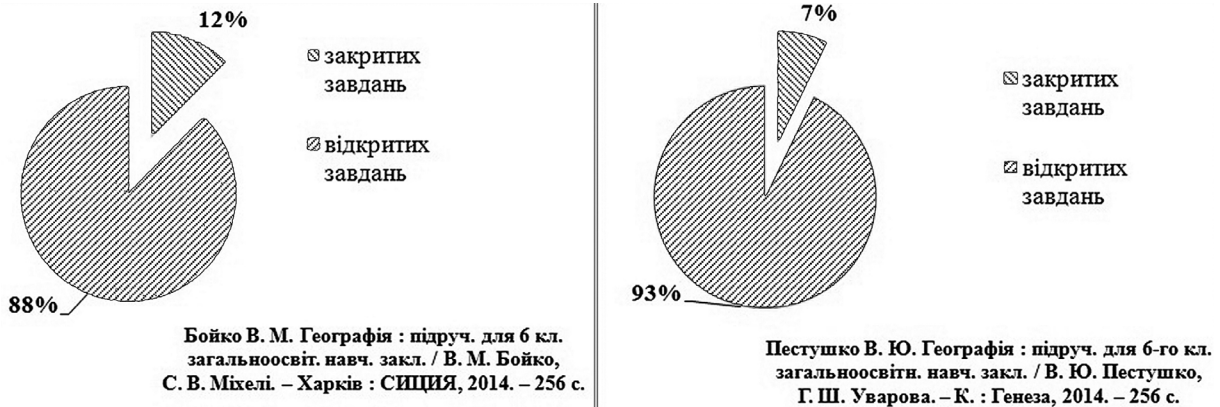

Рис. 1. Розподіл тестових завдань за типами у підручниках географії для 6 класу

У чинних підручниках географії для 6 класу кількість тестових завдань на оцінювання географічної компетентності учнів (завдань на «застосування») варіюється від 157 [2] до 268 [5] (див. табл. 1) і становить від 20% [2] до 25% [1] (див. рис. 2), тобто 1/5-1/4.

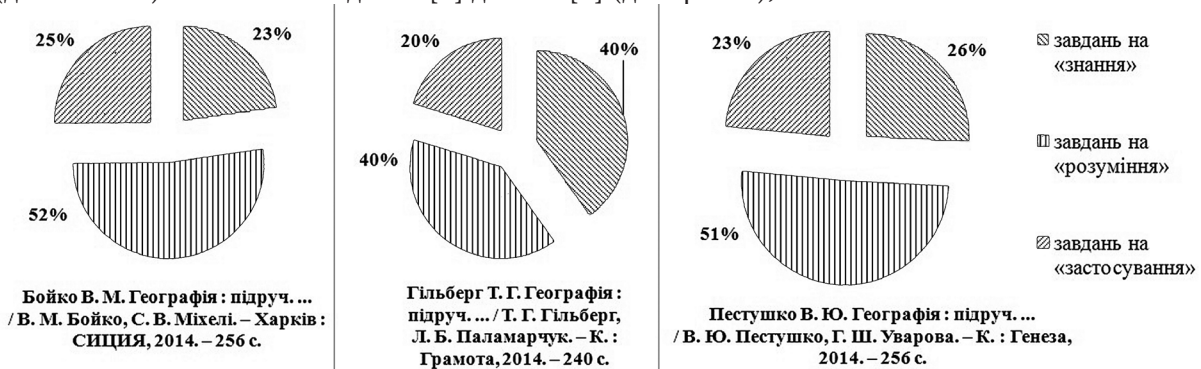

Рис. 2. Розподіл тестових завдань за когнітивними рівнями у підручниках географії для 6 класу

(У завданнях на «знання» перевіряються знання і вміння учнів упізнавати або пригадати факт, дату, подію, інформацію, символіку тощо, дати точне визначення якогось поняття, володіння термінологією; у завданнях на «розуміння» – рівень розуміння учнями матеріалу, який він має відтворити, переструктурувати, пояснити або представити в іншій формі, наприклад, текст перетворити в схему тощо.)

У тестових завданнях на оцінювання географічної компетентності учнів (завдання на «застосування»), від учнів вимагається продемонструвати свої вміння застосовувати знання, вміння і навички, здобуті ними на уроках географії, у нових нестандартних ситуаціях, у практичних цілях, при поясненні явищ повсякденного життя, проведенні дослідження чи обробки одержаних даних. Наприклад, учень має визначити, рухаючись по якій паралелі, кругосвітня подорож буде найдовшою, а по якій – найкоротшою [2, с. 72]; пояснити, чому Японія є «чемпіоном» за кількістю землетрусів [1, с. 81]; скласти маршрут однієї зі своїх прогулянок із членами родини, використовуючи азимути й один із способів визначення відстаней на місцевості [5, с. 42]. Тобто, даючи відповіді на ці тестові завдання, учень показує вміння використовувати отримані в школі навчальні досягнення, вміння робити висновки, узагальнення та вміння нестандартно мислити.

У чинних підручниках географії для 6 класу тестові завдання на оцінювання географічної компетентності учнів представлені також географічними задачами і завданнями-роботами з планом і картами.

Географічна задача – це «об’єктивна інформація, сформульована у словесній або знаковій формі у співвідношенні між визначеними (відомими) і невизначеними (невідомими) «умовами»» [6, с. 55]. Географічна задача має загальні ознаки, пов’язані з поняттям «задача», і специфічні, зумовлені її функціями і змістом.

Під час виконання географічних задач учні демонструють свої знання взаємовідношень між географічними об’єктами, наприклад, зміну температури повітря з висотою, а також вміння здійснювати точні математичні розрахунки (арифметичні дії) без яких задача буде розв’язана неправильно. Саме через математичні розрахунки, в яких учень може помилитися, бажано, щоб учень, розв’язуючи задачу, описував хід її виконання. Наприклад, під час розв’язання географічної задачі учень повинен визначити скільки різних речовин можна отримати з 1 т води Червоного моря [2, с. 166]; обчислити, через який час хвилі цунамі, що виникли біля певної точки із заданими координатами, можуть досягти іншої заданої точки [1, с. 173]; визначити глибину дна якогось водного об’єкта за умови, що відомі швидкість звуку у воді та час, за який звук ехолота досяг дна [1, с. 111]; розрахувати температуру повітря на горі Говерлі (за даними температури повітря біля її підніжжя) та порадити учасникам туристичної подорожі, які здійснюють на неї підйом, певним чином одягнутися [5, с. 116].

У підручниках географії для 6 класу вміщено від 3 [2] до 12 географічних задач [1] (див. рис. 3, табл. 1), що становить відповідно від 1% [2; 5] до 3% [1] від загальної кількості тестових завдань підручника.

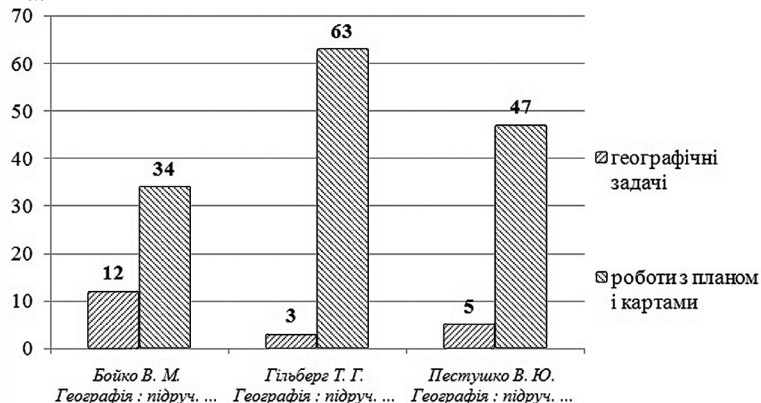

Рис. 3. Кількість географічних задач та робіт з планом і картами у підручниках географії для 6 класу

У підручнику В. Пестушко і Г. Уварової [5] у Додатку 5 («Приклади розв’язування географічних задач») на с. 250-252 подано повний опис розв’язування п’яти географічних задач з тем: «Масштаб. Визначення відстаней на плані та карті», «Азимут», «Температура повітря», «Атмосферний тиск», «Вологість повітря». Цей опис ознайомлює учнів із процедурою розв’язування географічних задач та допоможе їм самостійно розв’язувати подібні та інші задачі.

Завдання-роботи з планом і картами передбачають для відповіді на завдання використання плану або карти. Наприклад, за допомогою фізичної карти півкуль учень має визначити річку (з трьох названих), яка має найбільший басейн [1, с. 186]; за допомогою карт описати клімат населеного пункту, де він живе, та зробити висновок про тип клімату [5, с. 149].

Кількість завдань-робіт з планом і картою в проаналізованих нами підручниках географії для 6 класу варіюється від 34 [1] до 63 [2] (див. рис. 3, табл. 1), що становить відповідно від 8% [1; 5] до 16% [2] від загальної кількості тестових завдань підручника.

У підручниках авторів В. Бойко і С. Міхелі [1] завдання на оцінювання географічної компетентності учнів містяться також у рубриках «Шукайте в Інтернеті» й «Попрацюйте в групі». (Їх кількість не увійшла до загальної кількості тестових завдань у підручниках географії для 6 класу у табл. 1.)

Завдання у цих двох рубриках – це відкриті тестові завдання рівня «застосування», де завдання з рубрики «Шукайте в Інтернеті» являють собою завдання, в яких використовується

Інтернет як додаткове джерело географічної інформації [1, с. 7]. Наприклад, за допомогою Інтернет сервісу «Гугл. Карти» учень має знайти карту свого міста або села і супутникове зображення їх поверхні та побачити на карті й супутниковому зображенні свою вулицю, школу, свій будинок [1, с. 47]; за допомогою сайтів, що містять метеорологічну інформацію, з'ясувати погоду, яка очікується завтра, і погоду, що буде через тиждень [1, с. 15].

Завдання з рубрики «Попрацюйте в групі» – це завдання, які учні мають виконати на уроці разом з однокласниками, об'єднавшись у групи [1, с. 7]. Наприклад, користуючись малюнками і визначеннями сили й швидкості вітру, учні повинні оцінити у балах сили вітрів, що описані у віршах Тараса Шевченка [1, с. 137]; перелічити чинники, що роблять воду в океанах і морях більш або менш солоною [1, с. 169]; за фізичною картою світу простежити й описати маршрути, які здійснила пляшка з посланням або плот «Кон-Тікі», та пояснити, що визначило такий рух пляшки та плоту [1, с. 176].

Серед завдань рубрики «Попрацюйте в групі» є завданнях, з якими учні зіштовхуються або можуть зіштовхнутися впродовж свого життя. У них використовуються плани, карти, зображення, схеми тощо. Наприклад, розглядаючи план на малюнку підручника, учень повинен розказати про краєвид та об'єкти, які трапляються на певному заданому шляху; визначити напрямок розташування певного географічного об'єкта та обчислити відстань між зазначеними об'єктами [1, с. 53]; розглядаючи схему метрополітену в м. Києві, визначити, якою лінією метрополітену треба скористатися, щоб доїхати від однієї станції метро до іншої (задані в умові завдання), та обчислити скільки приблизно часу треба витратити, щоб проїхати цей шлях [1, с. 56].

Практикозорієнтований напрямок завдань у рубриках «Шукайте в Інтернеті» й «Попрацюйте в групі» робить вивчення географії цікавим для учнів та показує їм, що з географічними знаннями, вміннями і навичками, отриманими в школі, вони зіштовхуються й у повсякденному житті.

У проаналізованих нами підручниках географії для 6 класу тестові технології оцінювання географічної компетентності учнів містяться також у практичних роботах. Ці технології представлені відкритими тестовими завданнями рівня «застосування», серед яких завдання-роботи з планом і картами становлять від 37% [2] до 100% [5] (рис. 4).

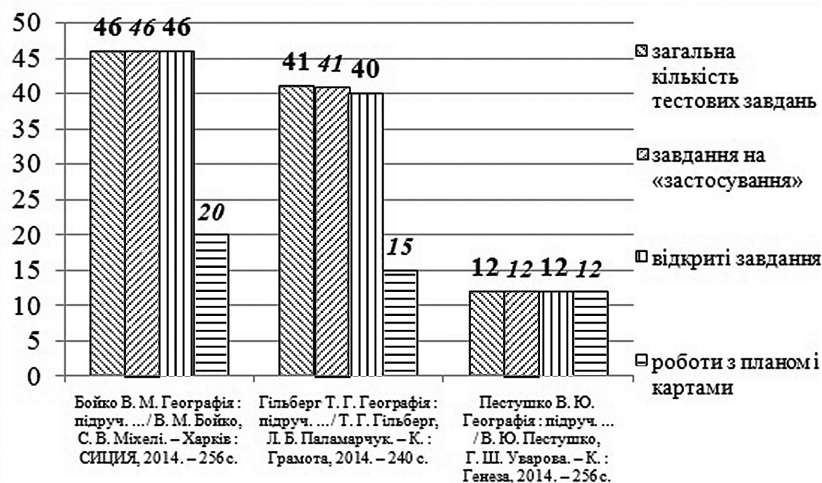

Рис. 4. Кількість і розподіл тестових завдань у практичних роботах чинних підручників географії для 6 класу

(У підручниках географії для 6 класу всі тестові завдання у практичних роботах являють собою завдання рівня «застосування» і майже всі – відкриті завдання (рис. 4).)

Розміщення досить великої кількості завдань-робіт з планом і картами в практичних роботах чинних підручників географії для 6 класу пояснюється тим, що одним із завдань

практичних робіт, як і завданням вивчення географії в школі, є навчити учнів «користуватися» географічними картами, тобто, вміння їх «читати» і розуміти.

Наведемо приклади тестових завдань на оцінювання географічної компетентності учнів, що містяться в практичних роботах. Наприклад, учню треба визначити за як з міста з певними координатами можна потрапити водним шляхом в Атлантичний океан [5, с. 69-70]; знайти на глобусі точку на Землі, протилежну м. Києву, та назвати її географічні координати [2, с. 71]; за даними про відстань між двома містами на карті, масштабом карти і швидкістю літака, визначити відстань, яку повинен пролетіти літак з одного міста до іншого та тривалість польоту [1, с. 62].

Отже, тестові технології оцінювання географічної компетентності учнів, що містяться в практичних роботах чинних підручників географії для 6 класу, допомагають учням у виконанні практичних робіт.

У чинних підручниках географії для 6 класу містяться тестові технології на оцінювання географічної компетентності учнів. Вони представлені відкритими завданнями рівня «застосування» у кількості від 20%. Практикозорієнтований зміст цих завдань робить їх привабливими для учнів (вони хочуть розв'язати це завдання) та показує їм, що знання, уміння і навички, здобуті ними на уроках географії, можна використовувати з практичною метою, в тому числі й у повсякденному житті.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в дослідженнях тестових технологій оцінювання географічної компетентності учнів у підручниках географії для 7-9 класів.

Список використаних джерел

1. Бойко В.М. Географія : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В.М. Бойко, С.В. Міхелі. – Харків : СИЦІЯ, 2014. – 256 с.
2. Гільберг Т.Г. Географія : підруч. для 6 кл. загальноосвітн. навч. закл. / Т.Г. Гільберг, Л.Б. Паламарчук. – К. : Грамота, 2014. – 240 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>.
4. Основна школа. Географія. Додаток 3 до листа Міністерства освіти і науки України від 01.07.2014 р. № 1/9-343 // Лист Міністерства № 1/9-343 від 01.07.2014 «Про організацію навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://mon.gov.ua/img/zstored/files/zbirnyk__19-20-21_2014%20\(3\)-11.pdf](http://mon.gov.ua/img/zstored/files/zbirnyk__19-20-21_2014%20(3)-11.pdf).
5. Пестушко В.Ю. Географія : підруч. для 6-го кл. загальноосвітн. навч. закл. / В.Ю. Пестушко, Г.Ш. Уварова. – К. : Генеза, 2014. – 256 с.
6. Топузов О. М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика : [монографія] / О.М. Топузов. – К. : Фенікс, 2007. – 304 с.

This article presents the test technologies of geographical competency assessment of pupils that are in current geography textbooks for grade 6 recommended by the Ministry of Education and Science of Ukraine for use in secondary schools in the 2014/2015 academic year. Their quantitative and qualitative analyses of the types and kinds and for cognitive levels are submitted as well the examples of the test items with their brief description.

It was found out that in current geography textbooks for 6 classes the test technologies for geographical competence evaluating of pupils are put in by open test tasks of «applying» level in an amount of from 20% to 25% out of total test items in textbook. There are geographical tasks and objective as to plans and maps among these tasks.

The article presents the test technologies as to geographical assessment of pupils' competencies that presented in practice works of existing geography textbooks for class 6 as well their quantitative and qualitative analysis and examples are provided.

Key words: *competence, competency based approach, geographical competence, test technologies, tests items, evaluation of geographic competence of pupils, open tests items, tests items of the level 'applying', geographical task, task-work for maps and plans.*